

ÁCS KÁROLY: RÁKLÉPÉSBEN

Ács Károly más versolvasóját, verseinek más kedvelőjét, sőt költészetének nem egy értő elemzőjét is bizonyára megtévesztették az első felületes értesülések, amelyek arról szóltak, hogy *Ráklépésben* gyűjtőcím alatt költőnk „születésnap” (értsd: az e témát érintő, a vele foglalkozó, a belőle ihletet merítő) verseit foglalta egy majdnem spontánul összeállt versgyűjtésbe, amelyben látszólag egyedül a témaközösség szolgál a kötet rendező elvéül. A líra azonban (még ha nem is a „vallomás” az alkotó célja) az őszinteség műfaja, nemcsak a költőé, hanem a befogadóé is. Nem fölösleges hát, hogy újból átgondoljuk néhány sebtében megfogalmazott ítéletünket erről a rendhagyó kötetről, születésének körülményeiről, alkalmáról, netán magáról az alkotójáról is, minthogy a lírai tárgyválasztás sohasem a „vak véletlen” dolga, hanem a „bölcс rendelése”, s nem a költő dolga az olvasó szájába rágni, hanem az olvasói intuíció dolga fölismerni a „rendelésben” megbúvó bölcsességet.

Az igazat megvallva, az irodalomhoz egy kissé is konyító más olvasóval együtt magam is felkaptam a fejem a hír hallatán: egy ilyen döbrent emberi (azt is mondhatnám: történelmi, nemzeti, társadalmi, erkölcsi) válságpillanatban szinte kihívásnak látszik, hogy a menni-maradni dilemmái között vergődő költő, a sors és a lét kényszereinek keresztjére feszített ember egy ennyire introvertált, csupán önmagára, legfeljebb ha a családjára és szűkebb baráti környezetére tartozó tárgyat tart érdemesnek arra, hogy azzal szólaltassa meg legintimebb hangjait egy lélek krízisállapotáról? Mert hát miről is szólhat egy efféle témakörből táplálkozó versfűzér, mit is szólaltathat meg benne a költő? Szinte öntörvényűen, vagy miként latinos eleink mondták, sponte sua: valamilyen lapos és megecsetedett életbölcseletet a mulandóságról, az arasznyi létről, egyáltalán az élet értelméről. Az elbizonytalanodott olvasó azonban már alig néhány vers elolvasása után – ismételten – meggyőződhetett róla, hogy a „téma” a lírában (kissé merészebben azt is mondhatnánk: az irodalomban) a legkevésbé fontos eleme az alkotói bensőségnek, hisz szóljon benne (a versben) „kedvese kisujjáról” vagy éppen szülőhazája sorsáról, mondanivalójának a lényege, a versesszencia nem magában a tárgyban keresendő, hanem a költő és a megénekelte tárgy egymás közti viszonyában. A *Harminckét éves lettem én* az alkotó énjének éppúgy egész univerzumát foglalja magába, mint a *Hazádnak rendületlenül* . . . nagyvilágának történelmi térben és időben kiteljesedő roppant méretei.

Úgy vélem, a *Ráklépésben* darabjai fölött meditatál, majd minden olvasóban valami ehhez hasonló gondolatpereghetett le, s hogy önmagától oldódott fel benne a fönt jelzett ellentmondás Ács Károly témavilága és élethelyzete között. Tudatosodott benne ugyanis, hogy itt nem a költő intim életének évente vissza-visszatérő jeles napjáról van szó, nem egy menetrendszerűen érkező évforduló személyi vagy családi eseményéről, sem a magánkalendárium piros betűs dátumáról. Másképpen mondva: a versek fókuszában nem maga a születésnap áll, hanem a lírai alany megrendültsége, s belőle a verset kiváltó tárgy illetve motívum átélésének a hőfoka sugárzik. A *tárgy* tehát megint csak nem azonos a *tartalommal*. S ez az oka, hogy nem érthettünk egyet kritikusával, aki meglepődve, értetlen fejcsoválással idézi verssorát: „Oda készülök / én is, hol nem ért senki, / és senki sem bánt.” A sorok elemzője megérti a költő érzékenységét, családi életkörülményeit, esetleg egyéb indítékait, amelyek megérlelték elhatározását, „de hogy itt bántották volna . . .”

Nem feladatomban, illetékes sem vagyok rá, hogy Ács jelenünkről és elaljasodott világunkról alkotott ítéletének az igazságtartalmát firtassam, hitelesísem vagy éppen cáfoljam. Régen rossz annak a költészetnek, amely efféle kívülről jövő támasztékra szorul. De a költő sem köteles a jegyzőkönyv pontosságával és konkrétságával beszámolni az ihletállapotát előhívó tényezőkről. Igaz, ezekre a versekre is érvényes, amit mestere, Babits mond a sajtójáról: „Csak én bírok versemnek hőse lenni”, s hogy Ács beszéde is mindig „magánbeszéd” („Ezt most csak úgy magamnak mondom . . .”). Ennek ellenére soraiból látjuk, tudjuk, érezzük, hogy alapmagatartása azé az emberé, aki úgy érez, mint Arany János, amikor a középkori lúgos seborvoslás pokolkínjait megidézve vall azonosulásáról a kezelt hadfi fájdalmával: „engem ér a lúg, ha a fejét mossák . . .” Nos, személy szerint Ácsot sem bántották, de nemhogy költőnek, embernek is hitvány, aki a más sebéért mardosó lúg poklát nem érzi át. A „magánbeszéd” szavait mondó Ács Károly, aki úgy összegezi a világot, hogy „én meg én meg én”, s akinek a fő gondolja: „hogyan rendezzem el/magamnak magamban/önnön halálom dolgát?” – nos, ez a költő inkább a hontalanság keservét vállalja, minthogy az embertelenség osztályosa legyen, amely már-már mindannyiunk életének fő karaktervonásává válik.

A magunk részéről Ács e könyvét mégis annak a két kritériumnak az alapján tartjuk újabb kori líránk nyereségének, amit először még huszonzét évvel ezelőtt, 1968-ban állapítottunk meg Ács helyét keresve akkori irodalmunkban, nevezetesen, hogy ezt a költészetet nem az efemer „szolgálat” szándéka táplálja, hanem mindig irodalmi szándék, ami elsősorban és mindenekfölött „esztétikai viszonyt” eredményez közte és tárgy között, s e viszonyt nem zavarják költészetre nem tartozó külső mozzanatok. Meg ahogy 1977-ben is „mindannyiunk könyvét” köszöntöttük az *Ének füstje, füst éneke* című kötetében, amellyel „mind az átlagos versolvasó, mind a kritikus és irodalomtörténész is csak gazdagodhat. Az olvasó a szó művészetének erejét és szépségeit élvezheti és értékelheti benne, a kritikus és irodalomtörténész Ács személyes fejlődésének képét s egyúttal a háború utáni hazai magyar költészet egész panorámáját szemlélheti . . .”

S most ez utóbbi mondottakhoz tegyük még hozzá, hogy majd egyszer, talán, ha ismét önünk értelmesebb felére hallgatva megpróbáljuk lépésről lépésre, hátrafelé haladva („ráklépésben”) visszapergetni az Ácsban s mindannyiunkban lepergett eseménysort, nem mellőzhetjük majd e könyv költői tanulságait sem, mert filológus, történész, esztéta s költői szóra fogékony olvasó egyaránt belőle ismerheti meg (vagy élheti át újból) a lehitelesebben a lélek hamleti létállapotát, vergődését és tömény félelmét ezekben az embertagadó történelmi időkben.

SZELI István

BÁNYAI JÁNOS: TALÁN ÍGY

Ha címet választanék ehhez az ismertetőhöz, ezt írnám fölé: *Valami más*. Ezzel a két szóval zárja ugyanis írását Bányai János Balassa Péter *Halálnapló* című könyvéről, amely – ahogy kifejti – nem regény, nem filozófia, hanem – *valami más*. A kettő keveréke. Akárcsak Bányai János írásai, amelyek nem hagyományos kritikák (mi is a hagyományos kritika, s egyáltalán létezik-e ilyesmi?) és nem is tanulmányok. Illetve ezek is, azok is. De kétségtelenül bizonyosságai annak, hogy egy értő, nagyon képzett és nagyon szenzibilis